

Milan Galović

KRAJ EKOLOGIJE

Jesenski i Turk, Zagreb, 2013., 173 str.

Knjiga *Kraj ekologije*, autora Milana Galovića, umirovljenog profesora Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, predstavlja svojevrsnu genealogiju propasti čovjeka unutar okvira uvriježene eko-logičke svijesti. Počinjući od indiferentnog i krutog, na funkcionalnost usmjerenog shvaćanja ekologije, autor nastoji, preko naglašavanja Jonasovog etičkog principa, ukazati na imanentnu važnost bioetičkih i biopolitičkih shvaćanja, a koja su usmjerena na kritiku „klasičnog“ poimanja ekologije kao puke okolne stvarnosti čovjeka.

Pod poglavljem *Okružje i sadržaj ekologije*, autor će ustvrditi da samouvjerenost raznih znanstvenih i tehničkih smjerenja doživljava uvijek istu ideološko-teorijsku sudbinu, naime, zapadanje u „izam“. Pokušaj da se sve svede u okvire fizičkih zakona, te da oni budu meritorni u objašnjavanju svega postojećeg, nužno je vodio fizikalizmu, a ovaj, tako prozret, u zatvoren i isključujući pokušaj samo-ostvarivanja u otvorenom sustavu prirode. Nužno su, stoga, ekolozi morali vlastite ideje sagledavati u kontekstu kibernetike kao znanosti o sustavima i njihovim funkcionalnim međudjelovanjima. Ekologija se kao znanost kretala od pukog istraživanja i očuvanja okolnog svijeta prema funkcionalističkim varijantama u kojim je riječ sistem jedna od ključnih, budući označava nemogućnost izdvajanja i samoodržanja pojedinih sustava izvan šireg ekološkog spektra. Zadnja faza nakon *ekologije okoline* i *sistemske ekologije* jest prema autoru *ekologija životne cjeline*, odnosno, mitsko,

religijsko i filozofijsko tumačenje prirod-noga svijeta.

Za uvriježeno ekološko poimanje koje vodi brigu samo o čovjekovoj okolini autor će ustvrditi da „gubi iz vida samog čovjeka, u takozvanoj ‘zdravoj okolini’ može živjeti i (duhovno) bolestan čovjek, čovjek koji je ili izgubio ili još nije zadobio ideju o sebi samom, uvid o podrijetlu, zadaći i svrsi svojeg života, a njegove ga znanosti ustrajno pretvaraju u jednu od prirodnih vrsta koja se od ostalih razlikuje samo složenijim i moćnijim sredstvima za održanje.“ (Galović, 2013:25) Stoga za Galovića ekološki problem nije problem na relaciji individua i na relaciji društva prema prirodi, već je to složen odnos triju faktora: prirode, socijalnog i tehničkog.

S druge strane, dubinska ekologija prelazi znanstvene obrasce i predstavlja „intuitivnu svijest o jedinstvu sveg života...“ (Galović, 2013:30), što za Milana Galovića predstavlja „nestanak takozvanog višeu-mlja u jednoumlju sistema...“ (Galović, 2013:35), odnosno, predstavlja, kaže on, u izbaviteljskoj namjeri, ono što se u političkim razinama pojavljivalo kao totalitarizam (staljinizam, fašizam, nacionalsocijalizam, radikalni islamizam...).

Tako autor izvodi slijed koji se kreće od Descartesova panmehanicizma ili svijeta kao, od strane Boga, dobro ugođenog stroja, da bi se preko vitalističke paradigme u kojoj „životna sila“ ustrojava svijet, u 20. st. pojavila holistička paradigma koja predstavlja svijet kao neprestanu nerazlučivost indiskretnog, isprekidanog, nekontinuiranog i diskretnog, kontinuiranog pola postojanja svijeta. Svijet u tom kontekstu nije samo vidljiva stvarnost, već i ona koju se dokučuje „mističkim zrenjem“, a koji svoju „funkciju“ zadobija u

određenom kontekstu živoga sistema, tj. u međuovisnosti sustava na relaciji čovjek-Zemlja-kozmos.

Svojevrsan zaključak ovog poglavlja stoga je prilično razvidan; ekologija bi trebala tragati za čovjekovom kućom, onim vidom kuće u kojemu čovjek može živjeti idejom istinskog čovjeka. Ideja okoliša kod ekologa i socijalnih ekologa uvijek je nešto okolno ljudskom, a nikada ono bitno ljudsko. Okoliš je ili predodređen ili urušen, a ideja čovjeka otpada. Naglasak je tako na Jonasovom nastojanju da se okoliš ne uzima kao ambijent pukog egzistiranja čovjeka i na Hosleovom da se u sklopu ekološke krize zauzimamo za „cjelinu bitka“ ili „idealnu kuću“.

Upravo zbog toga će autor u poglavlju *Pokušaj utemeljenja ekološke etike - H. Jonas*, naglasiti Jonasovu tezu o tehnici kao onoj koja je izgubila početni indiferentizam prema vrijednostima dobra i zla, te je postala jednim od primarnih faktora konstrukcije budućnosti. Tehnika podređuje ono čemu je sama trebala biti podređena, a to je čovjek u svojoj potrebi za tehničkim. Jonas, stoga, poseže za rekapitulacijom povijesnih etika. Tijek kretanja etičkog promišljanja ide od razvijanja karaktera specifičnog za grčku filozofiju u kojemu je, kao nužnost, odgojem stečena vrlina, prema religijskim shvaćanjima etike u kojima se razvija princip slobode kao slobode izbora. Posljednja etika zatim vodi do odlučivanja za dobro ili za loše, odnosno, do odgovornosti za vlastite postupke. Niz se nastavlja prema kantovskim određenjima autonomičnosti postupanja, a zatim prema šelerovskom vrijednosnom tematiziranju djelovanja kao onoga što treba biti, ono što nije nužno. Nakon prijednenih etika, autor želi ukazati na Jonasovo zasnivanje ekološke etike

„etike tehnološke civilizacije“, koje više ne mogu biti niti dužnosti, niti vrline, niti Božje zapovijedi, već odgovornost. Čovjek je odgovoran ponajviše sebi, jer postaje službenikom tehnike (novo ljudsko djelovanje), odnosno, po Jonasu, čovjek postaje „objektom tehnike“, objekt, jer sebe razumije jedino kroz svoj proizvod, kroz stroj koji i sam postaje. Tehnika nameće svoje vrijednosti, a svo odupiranje tim vrijednostima, pokazuje se autoru kao hijerarhijski zastarjelo.

Nužna je, stoga, jedna etika odgovornosti, jer pored vanjske ili unutarnje sankcije čovjeku je potrebna odgovornosti za neko „što“ za „stvar koja postavlja zahtjev za mojim djelovanjem“ (Mumford, 1986 prema Galović, 2013:83), naravno uzimajući prirodu kao tu „stvar“. Stoga to „prirodno“ zadobija važnost, ne samo neposrednog ljudskog djelovanja, već globalnog prostorno-vremenskog odgovornog postupanja. Čovjek postaje odgovoran za cjelokupno čovječanstvo, sada i u budućnosti.

Da bi prirodi dao neotuđivo „pravo“ na vlastitu suštinu, moralo bi se poći od metafizičkih osnova koje se pronalaze u Aristotelovu konceptu nepokretnog pokretača i Hegelovu konceptu „ideje prirode“. Takav stav Jonasa navodi na zaključak, iako po Galoviću ne objašnjava detaljno koje su to metafizičke osnove, da znanost ne donosi cijelu istinu o prirodi.

Zastarjelost Kantova kategoričkog imperativa Jonas zamjenjuje novim imperativom koji obuhvaća šire dimenzije čovjeka. Osim prirode obuhvaća i ono buduće čovjeka, kako njegove ontologijske naravi, tako i ontičkog ljudskog sada u vidu odgovornosti spram prirode. Potrebu za novim metafizičkim rezoniranjem Jonas

vidi u potrebi za iznalaženjem imanentne vrijednosti čovjeka, a sve kroz reafirmaciju aristotelovske teleologije. Smatra da sve pokušaje stvaranja utopija, posebno s naglaskom na Kanta, Hegela i Marxa, treba izbjegavati, jer sadašnjost uzimaju kao nešto negativno, nešto što treba nadvladati, kao vulgarniji oblik nečeg što se treba ozbiljiti u višim razinama svoga kretanja.

U poglavlju *Bioetika*, u kojemu će nakon kratkog uvoda u povijest bioetičke tematike autor izraziti svoj stav o uvažavanju, a ne izjednačavanju interesa prema ne-ljudskim bićima, postavit će se pitanje otkuda početi kada govorimo o jednakosti. Trebamo li krenuti od političke i pravne jednakosti ili od bitne, umne jednakosti? Pravna i politička jednakost tek je odnedavno nadišla partikularizam u svom apliciranju, pa su ju stekle i pripadnice ljudi, a ne samo pripadnici. Pravna i politička jednakost za ostala živa bića tek su u raspravama, a umna ili bitno ljudska obilježja otežavaju raspravu do te mjere da će autor konstatirati da nije sasvim raspravljeno do koje se mjere moralnost mora raširiti da bi zahvatila i pitanja životinja.

Nadalje, autor smatra da bioetika ne smije ignorirati spoznaju i metodologiju biologije. Esencijalnost biološkog života, kao svojevrsni izvorni život, ne smije se nikada promatrati u sekundarnom značenju. Puko egzistiranje u susvijetu po Galoviću postaje samoinstrumentaliziranje u ambijentu druge prirode, tj. kulture u kojoj dominira tehnika.

Nužni slijed autorovih misli dovodi ga do tematiziranja politika, u sklopu poglavlja *Biopolitika*, koje sežu do najintimnijeg dijela života, a prijemčive su za riječ dizajn. Preko načela *patria potesta* rađa se ideja upravljanja životom koju je među prvi-

ma razvio Michael Foucault. Upravljanje životom vodi do pukog, „golog“ egzistiranja, riječima G. Agambena, života homo sacera (svetog čovjeka), uvijek vođenog od strane neke moći s njezinim interesom.

Zadnje poglavlje, *Gubitak ljudske kuće i kraj ekologije*, kao da predstavlja rezignirajući zaključak autora o definiciji suvremeno shvaćene ekologije. Kada ekologija zahvati šire, dolazi do podviga uspostavljanja smisla nad cjelokupnom kućom zemlje. Pravac nije poznat, jer tehnički i tehnološki moment zahvaća sve pore čovjeka. Svijet postaje funkcijski i funkcionalno fundiran, a čovjek kaže autor osvrćući se na Rifkina, gubi vrijednost po sebi, jer postaje puka informacija koju je potrebno odgonetnuti. Jednom odgonetnuta, ljudska jedinka tada postaje informacija koja u povratnoj sprezi čini kibernetičku cjelinu djelotvornijom.

Saša Marinović

Saša Poljanec - Borić
KULTURA ANGAŽIRANE
SOCIOLOGIJE

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Biblioteka Centra za istraživanje
demokracije, dobru upravu i lokalni
razvoj, Zagreb, 2013., 124 str.

Knjiga *Kultura angažirane sociologije* Saše Poljanec - Borić sabrani su radovi na 124. stranice, koje je autorica napisala u periodu od nekoliko proteklih godina (od 2007. do 2011. godine). Knjiga je iskreno i emotivno svjedočanstvo jednog perioda u kojemu se autorica izravno anagažirala sa svojim stručnim znanjem oko problema i kontradikcija „privatno-javnog partner-